

POLITIEKE STIJLEN VAN STATENLEDEN

EEN INSTRUMENT VOOR ZELFEVALUATIE VAN POLITIEKE REPRESENTANTEN EN FRACTIES

ARNO F. A. KORSTEN EN JAN J. SCHRIJEN

In dit artikel wordt de vraag aan de orde gesteld, welk type Statenlid in de toekomst gewenst is. Er zijn veel criteria te noemen, maar vrijwel geen enkel Statenlid kan daaraan voldoen. Wat nu te doen? De criterialijst aanpassen door bepaalde criteria te schrappen, te onderstrepen of nieuwe toe te voegen? Een *short list* opstellen? Uit recente discussies blijkt dat vooral een *herkenbaar* Statenlid door velen wenselijk wordt geacht. Een *herkenbaar* Statenlid kan, evenals een *herkenbaar* raadslid, in een meer dualistisch systeem controle-instrumenten beter benutten en kan participeren in een interactief bestuur. Het 'opdringen' van een dergelijk eisenpakket blijft evenwel onbevredigend. De auteurs achten die aanpak niet vruchtbaar genoeg. Ze geven een instrument voor individuele zelfplaatsing in een veld van *dilemma's* en hopen een stap verder te kunnen zetten na de rapporten van de commissies-Elzinga en -Van Kemenade/Versteden. Dit instrument kan van praktische betekenis zijn voor individuele kandidaten bij verkiezingen, voor een doorlichting van fracties en is ook op partijniveau bruikbaar. Een dergelijk instrument kan ook voor andersoortige volksvertegenwoordigers worden opgesteld.

PROBLEEMSTELLING

Commissaris der Koningin J. van Kemenade stelde begin maart 2000: het Statenlidmaatschap is een troostprijs in de politiek. Wie niet in een grote stad raadslid wordt of niet in de Tweede Kamer komt, krijgt de kans te kandide-

ren voor het Statenlidmaatschap. Die stellingname is onbevredigend. Hoe een aanzet te geven tot een profiel-schets die uitdaagt om in de toekomst juist kwalitatief goede Statenleden te selecteren, waardoor niet langer sprake is van een 'troostprijs'? De urgentie om daarover na te denken, stoelt niet alleen op de troostprijs these. De actuele provinciale electorale arena is namelijk een 'ongezonde' arena. Recente Statenverkiezingen drukken te weinig urgentie uit om te gaan stemmen, het gaat om 'te weinig' volgens kiezers, en inhoudelijke partijpolitieke verschillen blijven onduidelijk en lijken in de ogen van veel kiezers afwezig. Een 'ongezonde' arena werkt negatief in op de opkomst van kiezers. Opkomstdaling bij Statenverkiezingen is niet te remmen door slechts aandacht te hebben voor de kwaliteit van Statenleden, maar onzichtbare Statenleden zullen nooit tot kiezersprikkeling over uitdagend spel in de arena leiden. Herkenbaarheid van een Statenlid lijkt gewenst. Maar wat houdt dat in en komen die vertegenwoordigers al veel voor?

Vanuit deze twee vertrekpunten vragen we aandacht voor de centrale vraag: *welk type Statenlid is in de toekomst gewenst?* Hierbij is gebruik gemaakt van drie soorten bronnen: literatuur over stijlen van politieke representanten; enquêtes onder kandidaten en afdelingen ten behoeve van een evaluatierapport dat handelt over de Statenverkiezingen. Dat rapport *In Alle Staten* is opgesteld door een Limburgse commissie, waarvan de eerstgenoemde auteur voorzitter was (en tevens eindredacteur van het rapport) en de tweede auteur lid; ervaringsgegevens vanuit participerende observatie in Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten in Limburg. In het volgende geven

we een instrument voor zelfplaatsing van kandidaten voor een Statenzetel, mede geïnspireerd door een indeling van Van Deijck (1999). We geven eigenschappen en werkwijzen, op basis waarvan een kandidaat antwoord kan geven op de vraag: wat voor een Statenlid zou ik willen zijn?

STATENLEDEN MET STIJL

Een stijl van politieke vertegenwoordiging heeft meer concreet gezien betrekking op gedrag dat in de omgang met dilemma's blijkt. We noemen hier vijf dilemma's. Daardoor komt de kracht van een stijl naar voren. De dilemma's zijn gestyleerd. We maken ze scherper voor de herkenbaarheid. Er volgen tien typen politici (Statenleden) op basis van de vijf dilemma's. We noemen kwaliteiten en valkuilen per type. Aan een Statenlid kunnen we vragen: Welk type Statenlid bent u of zou u willen zijn? U kunt niet alles tegelijk zijn. Waarvan heeft u momenteel teveel of te weinig? Aan de fractieleider: Welke typen heeft de eigen fractie teveel of te weinig? En aan een partijvoorzitter: Welke typen heeft een politieke partij teveel of te weinig? We behandelen achtereenvolgens de onderscheiden typen representanten. Verderop treft de lezer een samenvattend overzicht hiervan in schemavorm aan.

Dilemma 1: Is het Statenlid kritisch binnen het Provinciehuis of erbuiten? Is het Statenlid in staat om van buitenaf items op de agenda te krijgen, zonder dat die zijn aangereikt door ambtenaren of bestuurders? Is een Statenlid in staat om met een originele en degelijke, schriftelijke bijdrage in een dagblad of door het stellen van een schriftelijke vraag aan Gedeputeerde Staten (GS) zaken op de maatschappelijke en/of politieke agenda te krijgen? Heeft het Statenlid in die zin toegevoegde waarde of is het Statenlid slechts iemand die stukken van GS leest en beoordeelt?

DE VRAGENSTELLER

Het type Statenlid dat veel werk maakt van het stellen schriftelijke vragen aan Gedeputeerde Staten (GS) noemen we de *Vragensteller*. De Vragensteller wacht amper af, want een ander kan eerder zijn. Profilering is immers gevraagd. Men moet merken dat je er bent, denkt dit type

Statenlid. En het leuke van 'vragen stellen' is: de steller krijgt altijd antwoord, zelfs als een kwestie het provinciebestuur niet regardeert.

Dit type Statenlid stelt zich duidelijk niet gerust met het geloof in de eigen politieke idealen. De betekenis van de overheid blijkt uit de daden en beleid, niet uit de achterliggende ideologie. Daarom moet het concrete beleid en de uitwerking daarvan gevolgd worden. Voor de Vragensteller reageert de kiezer ook niet op politieke idealen, maar op wat hij ziet en hoort en hoe een overheid hem of haar raakt in het handelen. De Vragensteller constateert dat hier van alles mis kan gaan. Dit type volksvertegenwoordiger maakt zich vervolgens tot tolk van onrust, van onvrede of verontwaardiging. Maatschappelijk kan de Vragensteller scoren, omdat het Statenlid rekent op instemming vanuit delen van de samenleving (kiezers), in de geest van: 'het is goed dat hij/ zij dat eens aan de orde stelt'; 'goed van partij X dat die het tenminste ziet'; enz.

Dit Statenlid heeft vermoedelijk kwaliteiten, want deze volksvertegenwoordiger is kritisch en verbreedt zich qua profiel. Dit Statenlid wenst dan ook geen grijze muis te zijn. Wat de Vragensteller zelf vindt, zit soms al in de vragen aan GS opgesloten. Dit Statenlid zit ook niet af te wachten tot de stukken van GS komen. Dit Statenlid kijkt goed naar wat buiten het Provinciehuis gebeurt. Daar wordt waarde aan gehecht. In het Provinciehuis zijn immers geen stemmen te halen. De Vragensteller wil de krant halen.

De valkuil die de Vragensteller bedreigt, is dat bijna elk probleem relevant is. Dat iets een detail kan zijn, heeft de Vragensteller niet in de gaten. Grote en kleine problemen, dat onderscheid interesseert de Vragensteller niet zo. Een tweede valkuil is dat dit type Statenlid wellicht niet verder komt dan vragen stellen. Een Statenlid moet als lid van een besluitvormend en controlerend orgaan, Provinciale Staten, ook antwoorden geven in de vorm van eigen voorkeuren.

Feitelijk komt dit type niet zo veel voor. Statenleden halen ook niet vaak de krant met schriftelijke vragen. Ze stellen vragen in commissievergaderingen, vooral om tot een eigen oordeel te komen en ten behoeve van het fractiestandpunt. Misschien is het uitblijven van vragen wel jammer, omdat zo maatschappelijke vragen niet gekanaliseerd worden.

DE UITDAGER/ STUKJESSCHRIJVER

De Vragensteller oriënteert zich op ontwikkelingen en situaties *buiten* het Provinciehuis, buiten Provinciale-Statenvergaderingen. Dat doet de *Uitdager* ook. De *Uitdager* schrijft stukjes in dagbladen en tijdschriften en is goed voor een *oneline* of *sweeping statement*. De *Uitdager* of *Stukjesschrijver* kaart een onderwerp aan vanuit een andere invalshoek dan de gebruikelijk politiek correcte. Hij of zij zet zaken op de agenda, vooral door een originele bijdrage op de opiniepagina van een krant. Dat is verfrissend. Op provincieniveau is dat ook mogelijk: is het bodemsaneringsbeleid nog goed of niet? De *Uitdager* kan niet zomaar met een originele opvatting komen. Veel materiekennis is vereist om de plank niet mis te slaan. De *Uitdager* luistert goed naar door hem uitgenodigde desundigen. Dit type Statenlid heeft daarom ook een aantal medewerkers of een werkgroepje om zich heen verzameld dat dossiers bijhoudt, vraagstukken uitzoekt, ordent, betrokkenen spreekt en tot voorlopige meningen komt in de vorm van een tekst. De *Uitdager*/Stukjesschrijver verricht in tegenstelling tot de Vragensteller met zijn medewerkers zelf spitwerk. Hij graaft naar zaken waar misschien nieuws in zit. De *Uitdager* selecteert zelf, welke dossiers rijp zijn voor een opiniërende bijdrage aan het politiek debat. Daarbij gaat dit type door het hele spectrum van provinciebeleid. Sommige dossiers gaan weer de kast in, want daar zit geen verhaal in, er zit geen mogelijkheid in voor een 'grensverleggende' bijdrage, er zit (nog) geen nieuws in. Van bestaand beleid verwijderd de *Uitdager* zich meestal niet, want dan volgt het verwijt dat afstand genomen wordt van het coalitieaccoord. In dergelijke discussies heeft de *Uitdager* geen zin. De *Uitdager* bezit veel politieke slimheid en is in staat origineel voor de dag te komen. De medewerkers hebben goed geluisterd naar wat leeft onder mensen en de *Uitdager* investeert daarin ook. Duidelijk is: een lui mens kan dit type niet zijn.

De *Uitdager* houdt niet erg van interviews. Dan loopt dit type het risico verkeerd geciteerd te worden. Beter is het om zelf een artikel te schrijven. De *Uitdager*/Stukjesschrijver geeft in zijn schriftelijke bijdragen een net-eveniëts-andere-visie die urgentie uitdrukt. Er moet wel iets gaan gebeuren, dat spreekt uit een stuk. Het is niet zo dat de bijdrage zomaar genegeerd kan worden. De bijdrage is

geen schot hagel dat bij toeval doel tref, maar juist een raak schot. Daardoor prikkelt dit type collega's in de Staten en Gedeputeerde Staten. Dit type volksvertegenwoordiger is een luis in de pels, waarvoor dit type rekent op maatschappelijke waardering. Iedereen heeft het ook over de *Uitdager*. Er komen tegenwerpingen in de krant, maar dat heeft de *Uitdager* graag. Dan was de bijdrage blijkbaar de moeite waard. Tegenspel scherpt aan, dat maakt duidelijk waar politieke partijen en fracties in een kwestie staan.

De *Uitdager* is de meest geprofileerde persoon uit Provinciale Staten. Dit type gooit hoge ogen als het gaat om het meest bekende Statenlid. Verkozen worden op voorkeurstemmen, daar rekent hij/zij op, maar daar spreekt dit type zelf bijna nooit over. De *Uitdager* maakt een kans om 'Politicus van de Provincie' te worden. Deze 'Bolkestein' is gevreesd, maar wekt ook jaloezie op. Daardoor is dit type niet steeds geliefd bij collega-Statenleden. Maar elke fractie zou een paar van dergelijke boegbeelden willen hebben. Daar wordt geen geheim van gemaakt. De *Uitdager* brengt de provinciale politiek immers bij de kiezers. De *Uitdager* is de vertolker van de 'permanente campagne'.

Een valkuil voor de *Uitdager* is dat dit type zich sterk profileert, maar de belofte in de Statenvergadering niet waarmaakt door een motie, een amendement, een speech, een tegen- of voorstem. Het handwerk in een Statenvergadering laat dit type aan anderen over. Berekening is hieraan niet vreemd. Anderen zijn misschien beter in het politieke handwerk, of er zijn genoeg anderen die zich op de technische vraagstukken van een beleidsnota willen storten. De *Uitdager* waakt ervoor te veel aandacht te vragen. Andere Statenleden moeten ook ruimte krijgen. Een andere valkuil is het risico van overprofilering of een ongeleid projectiel te worden. Als debatten te sterk aangezet worden, krijgt de *Uitdager* het verwijt dat hij/zij het de eigen gedeputeerde te lastig maakt.

De *Uitdager* trekt met zijn stukjes in dagbladen het politieke debat naar zich toe. Een derde valkuil voor de *Stukjesschrijver*/ *Uitdager* is dat de waardering voor de capaciteiten als bruggenbouwer daardoor beperkt gevonden wordt. De *Uitdager* kan weerstand oproepen door beeldvorming rond de persoon.

Dilemma 2: Van bovenaf werken of van onderop? Is het Statenlid een bestuurder of een ombudsman? De Vragensteller en de Uitdager hebben een zeer belangrijke kwaliteit gemeen. Ze hebben *criteria* ter beschikking voor het beoordelen van maatschappelijke en politieke situaties en processen en voor beleid. Zonder criteria kan een Vragensteller bijna geen vraag stellen. Zonder criteria kan een Uitdager niet beoordelen, of beleid deugt. Volgende typen representanten benadrukken andere criteria. Neem het Bestuurderstype.

HET BESTUURDERSTYPE

De Provinciewet zegt dat Provinciale Staten het hoogste bestuurlijk orgaan zijn. Een Statenlid dat dit weet, kan zich op zijn formele positie terugtrekken en zich primair beschouwen als Bestuurder. Dat is het bestuurlijk ingestelde Statenlid. Op dergelijke degelijke Statenleden kan de burger vertrouwen. Ze zijn vaak in het Provinciehuis te vinden, ze kennen de bevoegdheden en procedures en ze willen beslissen.

Deze opstelling kent een tegenkant, een valkuil. Het *Bestuurder-Statenlid* zal onbekend blijven. Aan het de provinciale samenleving intrekken, heeft hij of zij weinig behoefte. Dat werk kan worden overgelaten aan Gedeputeerde Staten en aan ambtenaren. Dit Statenlid dreigt zo te verworden tot een bureaucraat die onderdeel is van de provinciale organisatie. Hij of zij wordt de provinciale organisatie ingezogen door als Statenlid te vragen om meer informatie. Dit Statenlid zal geleidelijk meer en meer worden overladen met pakken papier. Dat is de ijzeren consequentie van de eigen opstelling. Als dit Statenlid de provincie intrekt, is het slechts op werkbezoek, in het kielzorg van het dagelijks bestuur, bewindslieden en ambtenaren. Duidelijk is: dit type Statenlid is er een uit de oude doos. Zo kon het nog in 1950, zo mag het eigenlijk niet meer.

HET OMBUDSTYPE

Hier kan men het Ombudstype tegenover stellen. Het *Ombudsman-Statenlid* begint niet met zich af te vragen wat GS en de ambtenaren van een kwestie vinden, maar zoekt eerst uit wat maatschappelijke groeperingen ervan vinden. Hij of zij maakt eerst een eigen lijstje met *eigen* aandachtspunten. Het Ombudsman-Statenlid is primair

aanwezig in de provincie, laat het gezicht zien, vraagt en daagt uit. Niet slechts op werkbezoeken, maar vooral door zelf initiatief te nemen en burgers en organisaties op te zoeken. Het referentiepunt is niet primair de Statenvergadering dat slechts het laatste stapje in een proces is om iets gedaan te krijgen, waar burgers en organisaties behoefte aan hebben. Het referentiepunt ligt buiten het provinciehuis.

Natuurlijk is ook de Ombudsrol niet zonder zwakheden. Zoals het Bestuurder-Statenlid het niet makkelijk heeft in de worsteling met documenten, zo heeft het Ombudsman-Statenlid het zwaar door de vele contacten, het voor de kar van anderen gespannen worden, het selecteren van de juiste zaken, het integreren van zaken tot een mening en het eventueel ondersteunen van de visie van anderen en het ventileren hiervan, teneinde publiciteit te krijgen. De serieuze Ombudsman komt ook om in drukte, net als het Bestuurderstype, want de stukken moet men toch op zijn minst marginaal bekijken.

Ook voor het Ombudstype geldt dus een valkuil. Het Ombudstype moet rekening houden met het verwijt een populist te zijn en aan de leiband te lopen van bepaalde belangengroepen. Het Ombudsman-Statenlid moet er bovendien rekening mee houden dat niet alles op elk moment te roepen is, want er zijn procedures voor behandeling van onderwerpen. Gedeputeerde Staten, het dagelijks bestuur, sorteert thema's, bereidt standpunten voor en agendeert ze in een niet-willekeurige volgorde. Het Ombudstype zal soms moeten wachten, iets waar het Bestuurderstype juist veel oog voor heeft. Het Bestuurderstype weet wat timing is, het Ombudstype veel minder.

COMMENTAAR

Het Ombudstype lijkt, evenzeer als de Uitdager en de Vragensteller, weinig voor te komen in bepaalde provinciale partijen, terwijl het Bestuurderstype overheerst (waardoor de partijpolitieke profilering ook niet lukt). De provinciale bestuursmachine werkt ook bevorderend op het ontstaan van het Bestuurderstype, omdat het middenbestuur sterk plannend en coördinerend is (veel stukken), omdat het bestuur vrijwel geen verkiezingsreces houdt (vergaderen tot een week voor de verkiezingen!) en het Statenlidmaatschap een deeltijdfunctie is naast een

hoofdfunctie. Meer Ombudslieden: ze zouden niet misstaan.

Dilemma 3: Ideeën uit de partij respectievelijk een partijpolitieke visie ventileren, of bemiddelen tussen opvattingen van andere fracties: gaat de politieke vertegenwoordiger uiteenlopende meningen op één noemer proberen te krijgen? Kortom, de Partijpoliticus versus de Verbinder.

DE PARTIJPOLITICUS

Elke politieke vertegenwoordiger is lid van een politieke partij, maar niet elke vertegenwoordiger is een uitgesproken partijpoliticus in de door ons hier bedoelde zin. Het Statenlid dat als *Partijpoliticus* functioneert, is de mening toegedaan dat de eigen politieke partij de beste is. De partijbeginselen worden voortdurend genoemd. De bevordering van marktwerking wordt verdedigd vanuit liberale beginselen, kwijtscheldingsbeleid geldt als voor de hand liggend vanuit het gedachtegoed van de sociaal-democratie, subsidie voor het maatschappelijk middenveld is vanzelfsprekend vanuit de christen-democratie, een gekozen burgemeester is gesneden koek voor D66, een beter milieu past bij GroenLinks, enz.

De Partijpoliticus heeft kwaliteiten, maar heeft ook te maken met een valkuil. Dit type Statenlid zal het lastig krijgen met de invulling van pakweg het verdrogingsbeleid vanuit ideologisch gezichtspunt. Hij of zij moet van verdrogingsbeleid niet een bestuurlijk, maar een *politiek* onderwerp maken, een keuzevraagstuk. Een vertaalslag is nodig om van beginselen naar beoordelingscriteria van beleid te komen. Niet elk thema leent zich voor een duidelijke eenvoudige principiële beschouwing, doordat complexiteiten optreden, zoals de complexiteit dat een beleidsvoorstel berust op een beleidserfenis van het vorige college, waarin de eigen partij ook zitting had en een eigen gedeputeerde verantwoordelijkheid droeg voor het oude beleid, door de technische aspecten van het beleid of de rijksregelgeving. De Partijpoliticus krijgt het dus moeilijk om een originele visie te geven want 'het apparaat' zal technische aspecten en de geschiedenis van beleid als determinerend naar voren schuiven, bijvoorbeeld in de woorden: 'de Staten besloten eerder om Y'. De Politicus slaagt er niet meer in van de keuze van een

wegtracé een politiek keuzevraagstuk te maken, omdat hij meegezogen wordt in het bestuurlijk-ambtelijk (papieren) traject. Heeft de Politicus de Uitdager bij de hand, dan kan dit type daar te raden gaan. De Uitdager weet raad: zoek het zelf uit, spreek met mensen die van wanten weten en vorm zelf een mening die je uitschrijft en corrigeert, als die na lezing van het concept volgens commentatoren niet deugt. Gooi een slecht stuk en een stuk met een onrijpe mening weg.

DE VERBINDER

Tegenover het Partijpoliticus-type staat de *Verbinder*. Dit type Statenlid is niet direct te betrappen op originele ideologische toetsing van een beleidsvoornemen en in het algemeen *niet* op veel eigen visie. Dit type zal men niet snel betrappen op stukjes schrijven of vragen stellen. De Verbinder is als opportunist iemand die kijkt naar de meerderheidsvoorkeuren, zoals die in de beleidsvoorbereiding en uit commentaren vanuit de samenleving naar voren komen, en uit standpunten van inspecteurs en hij of zij voegt zich daarin. De Verbinder heeft zowel oog voor het algemeen belang als voor het feit, in de eigen ogen, dat een provinciebestuur afhankelijk is van andere organisaties en dus niet alles zelf in de samenleving kan regelen en afdwingen.

De Verbinder heeft een goede neus voor voorstellen die in PS een meerderheid krijgen. Dit Verbinder-Statenlid zal zich snel scharen aan de kant van de verwachte winnende uitkomst. De Verbinder is zakelijk. Als bestuurder in een volgend college zal de Verbinder aanvaardbaar zijn voor alle partijen, hoewel dit Statenlid zo'n college niet zal voorzien van veel geestdrift. Een verbinder kan een grijze muis zijn.

De Verbinder is voor kiezers geen herkenbaar Statenlid, vanwege het ontbreken van de ombudsrol en teveel opportunisme. Een Verbinder is ook geen persoon die scherp een visie neerlegt (als de Politicus), of van onderop werkt (als de Ombudsman). Stukjes in dagbladen hoeft men van de Verbinder niet te verwachten. De Verbinder is meer een intermediair, een makelaar tussen belangen. De Verbinder wordt bedreigd door de valkuil van kleurloosheid, van het 'een grijze muis zijn'. Wie van de visies van anderen een eigen visie maakt, zal zelden origineel zijn of toegevoegde betekenis verwerven. Dit type Statenlid

wordt - in zijn extreme vorm - zelden of nooit betrap op een eigen (oorspronkelijke) mening.

Als de Verbinder zich opsluit in het Provinciehuis en een kongsie aangaat met het Bestuurder-Statelid, zit de samenleving niet echt op hem of haar te wachten. Gaat de Verbinder echter frequent en met lef, maar dat is dit type eigenlijk vreemd, buiten de poorten deelnemen aan interactief bestuur, dan kan hij kwaliteiten tonen voor de ogen van de kiezers en kan hij uitgroeien tot een meer markant Statelid dat misschien zelfs de wellicht te eenzijdige Ombudsman op verzoenend vlak de loef afsteekt. Maar de kans daarop is klein.

Dilemma 4: Een vierde dilemma betreft het politiek klimaat, waarin het Statelid zich thuisvoelt. Is dat er een, waarin het hebben van een politieke visie vooropstaat, of juist het staan tussen mensen en groepen (interactief bestuur)?

STAVAST

Een bepaald type Statelid is het type *Stavast* dat van mening is dat Statenbesluiten die een politieke meerderheid hebben, gewoon uitgevoerd moeten worden, wat vanuit de samenleving vooraf of achteraf ook geopperd wordt, welk bezwaar ook naar voren komt. Het Statelid vindt dat hij of zij *ergens voor moet staan*, dat gezwabber uit den boze is. *Stavast* is een 'ruwe bolster, blanke pit', een ondernemerstype.

De kwaliteit van *Stavast* is dat dit type koers houdt. Resultaatgerichtheid is bij *Stavast* belangrijk en gedogen verderfelijk. *Stavast* biedt tegenwicht, als een fractie slechts uit twijfelaars bestaat en kan een lastpak in een fractie zijn, als sprake is van een politiek turbulente periode, waarin goed overleggen en luisteren van belang is, eenheid moet worden bewaard en inschikkelijkheid moet worden getoond.

Er is niets tegen de rug recht houden. Maar *Stavast* slaat door en denkt alles te weten en is star. Luisteren is geen belangrijke kwaliteit van dit type. *Stavast* overschat zichzelf daardoor schromelijk en vindt draagvlak verwerven een bijkomstigheid. Dat er verschil in noodzaak of wenselijkheid in draagvlak voor beleid kan bestaan, daar heeft dit type volksvertegenwoordiger geen antenne voor. Besluiten moeten volgens *Stavast* gewoon geaccep-

teerd worden. De Staten zijn gekozen, ook al is dat door een minderheid van kiezers. *Stavast* is eigenlijk een ouderwetse regent, die nog in de jaren vijftig leeft en denkt over gezag te beschikken, maar dat is fictie.

Stavast loopt het risico in isolement te geraken, want als partijen qua voorkeur opschuiven, verliest dit type aansluiting bij de meerderheid. *Stavast* is niet politiek handig.

Een andere valkuil voor dit type is dat sprake is van gebrek aan leervermogen. *Stavast* is het type volksvertegenwoordiger dat in een deel van het leven te weinig tegenspraak kende en hardleers is. Hij is alleen tot inzicht te brengen, als tegen een muur gelopen wordt. *Stavast* is ook geen overlegtype. Als *Stavast* in overleg zit, wil dit type graag het langst aan het woord zijn en de conclusie trekken, maar dat gebeurt vaak te vroeg.

Stavast is niet het type volksvertegenwoordiger waar in deze tijden het eerst aan gedacht wordt. De Vragensteller zal weinig achting voor dit type hebben en de Uitdager heeft dit al helemaal niet. *Stavast* schrijft geen boeiende bijdragen in dagbladen, heeft niets van een intellectueel en van iemand met een origineel, agenderend vermogen. Commotie veroorzaakt dit type alleen intern. Voor een *Stavast* kan plaats zijn in een grote fractie, omdat dit type de overige fractieleden kan herinneren aan wat de koers was, wat de afspraak was. Als dit niet tot arrogantie leidt, kan *Stavast* zich in de fractie handhaven.

DE CO-PRODUCENT

Dit type *Stavast*-politicus heeft te maken met een valkuil van het in *isolement* geraken. Daarom staat er een ander type tegenover: *het Statelid-Co-producent-type*. De Co-producent gaat luisteren, wil ideeën opzuigen, wil eigentijds zijn, zoekt naar nieuwe wegen in de omgang. Dit Co-producent-Statelid beseft dat beleid over een controverse zonder draagvlak geen betekenis heeft. Immers, in de uitvoering van het beleid zal bij een gebrek aan draagvlak de strijd worden voortgezet. Er moet dus interactie met de samenleving plaatsvinden om op ideeën te komen voor wat wenselijk is en - als deze politicus het al weet - om steun te mobiliseren. Dit type politicus zal er oog voor hebben dat politieke ideologie maar een beperkt betekenis heeft voor de oplossing van pakweg een thema als verdroging, maar dat juist overleg nodig is met stake-

holders, dus met belanghebbenden zoals agrariërs, milieu-organisaties, gemeentebesturen, ander provinciebestuur, enz. Beelden uitwisselen over de gewenste toekomst is nodig, zodat het gewenste beleid het resultaat is van gemeenschappelijke beeldvorming door belanghebbenden die zo ook voor draagvlak zorgen. De Co-producent legt zich erbij neer als de samenleving het eens is. Dan moeten politieke vertegenwoordigers geen roet in het eten gooien door er een oude partijtegenstelling overheen te leggen en de eensgezindheid te verstoren. Wie steun heeft, moet heel tevreden zijn. Dan moet de politiek maar een stapje terug doen.

De Co-producent zal de Verbinder aan zijn zijde vinden. Samen zullen ze zeggen dat het provinciebestuur vooral regisseur moet zijn van het toneelspel en niet regisseur en speler. De Co-producent heeft het daar druk mee. Tijdsmanagement helpt.

Toch zal ook de Co-producent met een valkuil te maken krijgen. Dit type Statenlid zal het verwijt krijgen dat de Staten als politiek besluitvormingsorgaan macht aan belanghebbenden uit handen geven, dat het resultaat de grauwe middelmaat van de grootste gemene deler zal tonen en dat besluitvorming weinig voortgang kent. Beleidsvorming schiet niet op. De Co-producent zal hen van repliek dienen door op te merken dat het provinciebestuur alleen niet verder komt dan 'duwen met een touw'. Een regisseur speelt het toneelstuk niet ook eens zelf.

COMMENTAAR

Wij zijn niet onder de indruk van het Stavast-type Statenlid als uitdaging voor de toekomst. Stavast is meer iets voor een gedeputeerde uit de jaren vijftig. Zeker jongere, mondige kiezers willen met dit type niets te maken hebben. Wij zien veel in de Co-producent die ook past bij de regierol die vaak aan het middenbestuur wordt toegedicht.

Dilemma 5: Het dilemma heeft betrekking op het coalitieklimaat en daarmee op de verhoudingen tussen gedeputeerden en fracties. Hier staat de 'ontspannen' bestuurder tegenover de vertolker van de bestuurlijke daadkracht.

HET STOERE TYPE

We komen bij het *Stoere Statenlid* dat vindt dat bestuur bestuurt, net als Stavast. Dit type, waarvoor we geen beter woord konden vinden, vinden we vanzelfsprekend vooral binnen Gedeputeerde Staten. Een gedeputeerde is ook Statenlid en dus fractielid. De gedeputeerde heeft meestal veel oog voor stabiel bestuur, voor continuïteit in bestuur, voor collegialiteit in het college, voor samen met de eigen fractie de bestuurskoers uitzetten, voor een voorspelbaar optreden van de fractie. Een gedeputeerde zal vaak fractievergaderingen bijwonen, daar aan de tand worden gevoeld, maar ook proberen de fractie mee te krijgen voor collegestandpunten. De fractieleider zal erkennen dat steun voor GS nodig is, maar dat andere coalitiefracties die steun ook moeten verlenen. Liefde kan niet slechts van een kant komen. Ook dit type kan zich niet onttrekken aan een valkuil. Het *Stoere Statenlid* kan een gevoel van arrogantie van de macht oproepen en kan als een oude regent overkomen. Daar tegenover staat het Statenlid dat geen gedeputeerde is en daarom ook niet veel belang heeft bij dagelijks bestuur (GS) dat bestuurt. Daarom roept dit type een tegentype op: het *Laconieke Statenlid*.

HET LACONIEKE TYPE

Het *Laconieke Statenlid* zal niet afkerig zijn van dualisme, van het indienen van vragen, van interpellaties, moties en amendementen, van een goede gedachtewisseling van GS met fracties en ook met de oppositie, van een goed verhaal. Dit type Statenlid maakt werk van de democratische kant van het Statenlidmaatschap, van openheid en transparant bestuur in vergaderingen op het provinciehuis, van een goed betoog. Politiek is verbale actie, is betogen, is argumenteren. Van achterkamertjespolitiek kan en mag geen sprake zijn. Van Torentjespolitiek door overleg tussen de fractieleiders onderling met gedeputeerden voor het echte debat houdt dit type politicus niet. Het *Laconiek Statenlid* kent de politiek-technische kneepjes rondom het reglement van orde voor Provinciale Staten als geen ander en wil een open confrontatie. Dit type vertoont enige overeenkomst met het Bestuurder-Statenlid-type, omdat het *Laconiek Statenlid* zich ook vaak in het provinciehuis ophoudt. Het *Laconieke Statenlid* is een 'vergadertijger'. Geen beleid zonder een vergadering

over beleid. De valkuil voor dit type Statenlid is dat het gezag van bestuur niet versterkt wordt. Het Laconiek Statenlid krijgt het verwijt teveel debat te willen, teveel met open vizier te willen strijden, teveel te willen bereiken met moties, teveel uit te zijn op polarisatie en partijpolitieke profilering en een permanente verkiezingscampagne te voeren. Het gaat ook om de macht van het getal en dan past het soms om niet teveel te debatteren, maar gewoon 'neuzen te tellen'. En sommige zaken vereisen discretie.

COMMENTAAR

De Evaluatiecommissie vond het vijfde dilemma niet het meest uitdagende voor het toekomstig profiel van Statenleden, wij evenmin. Het is voor fractieleden en andere insiders boeiend te zien, hoe het in de Statenzaal toegaat, maar de kiezers en zelfs zeer geïnteresseerde *policy watchers* merken hier in de periode 1985-1999 vrijwel niets van. Een herkenbaar profiel dat kiezers aanspreekt, levert het niet op. Verkiezingen worden zo niet gewonnen.

DISCUSSIE

Wij pleiten voor bezinning op de stijl van politici als een factor om de Statenpolitiek naar kiezers toe herkenbaar te verlevendigen. Daarbij slaan we een andere route in dan in veel van de voorstellen zoals die na de verkiezingen gedaan zijn in verschillende provincies. We bepleiten een *stijlvolle provinciale politiek*.

Herkenbaarheid van kandidaten bij Statenverkiezingen voor kiezers is van belang, omdat de Statenverkiezingen uitwezen dat diverse kandidaten van verschillende politieke partijen in Limburg en daarbuiten met succes 'op voorkeur' een zetel in de wacht hebben gesleept. Vooral het CDA was in Limburg hierbij succesvol; bijna alle Statenleden werden 'op voorkeur' gekozen. Dat vraagt om een reactie van andere partijen.

Als er een les te trekken is uit de Statenverkiezingen, dan is het dat als de VVD stemmenmaximalisatie nastreeft en dus verkiezingen wil winnen, ze naar een type kandidaat zal moeten streven dat lokaal en subregionaal veel stemmen trekt. Het is niet vereist dat alle toe-

Schema 1: Stijlen van Statenleden op basis van omgaan met dilemma's

Dilemma 1: Profilering als agendering d.m.v. vragen of opiniërende stukken?	Vragensteller	Uitdager/Stukjesschrijver
Kwaliteit Valkuil	Visie: maatschappelijke onrust/ problemen aangrijpen voor profilering <i>Stort zich op details</i>	Agendering, verbeeldingskracht, profilering met visie <i>Blijft buiten Statenarena</i>
Dilemma 2: Van bovenaf werken of van onderop?	Bestuurder	Ombudsman
Kwaliteit Valkuil	Statenlid als kundig bestuurder <i>Bureaucraat</i>	Herkenbaar Statenlid <i>Populist</i>
Dilemma 3: Ideeën uit de partij ventileren of bemiddelen tussen opvattingen van andere fracties?	Partijpoliticus	Verbinder
Kwaliteit Valkuil	Politieke visie <i>Beprekte blik als Statenlid</i>	Algemeen belang <i>Kleurloos Statenlid</i>
Dilemma 4: Eigen politieke visie hebben versus interactief bestuur met samenleving	Stavast	Co-producent-type
Kwaliteit Valkuil	Visie: Ergens zelf voor staan als Statenlid <i>Isolatie</i>	Betrokkenheid en draagvlak in samenleving tot stand brengen/ co-productie <i>Degelijkheid en middelmatigheid</i>
Dilemma 5: Coalitieklimaat- ontspannen bestuur versus bestuurlijke daadkracht	Laconiek Statenlid	Stoer Statenlid
Kwaliteit Valkuil Zie ook: Van Deijck, 1999; Schouw en Tops, 1998.	Toegankelijk bestuur <i>Gebrek aan gezag</i>	Het bestuur bestuurt <i>Arrogantie van de macht</i>

komstige Statenleden proberen het type politicus te zijn, zoals het CDA ze kent. Maar als strijd ontstaat om de persoonlijke voorkeur bij kiezers, zal het faciliteren van meer *persoonsgerichte campagnes* nodig zijn.

Het is vervolgens van belang dat beoordelaars van kandidaten zich afvragen, welk type kandidaat gewenst is. Dit artikel biedt een handreiking in de vorm van een typologie van tien typen Statenleden. Het is gewenst dat kandidaten en Statenleden aan zelfonderzoek doen ten aanzien van wie ze (als politicus) zijn en wie ze (als politicus) willen worden, gelet op het verwerven van voorkeurstemmen. Dit artikel biedt dus een handreiking voor zelfonderzoek. Het artikel geeft niet alleen hulp voor een reflectie op microniveau, maar ook binnen fracties (mesoniveau) of op partijniveau (macroniveau).

Wij zijn van mening dat Statenleden (maar ook gemeenteraadsleden) worden geconfronteerd met meerdere dilemma's over hoe ze zich mogen, kunnen en willen opstellen. Ze moeten koorddansen op meerdere korden. Ze moeten daarin positie kiezen, een rolmodel zoeken. Hoezeer partijpolitieke profilering ook bemoeilijkt wordt, profilering langs de lijn van persoonlijke stijkenmerken is wel degelijk mogelijk. Een combinatie van stijl zonder inhoud is uiteraard ongewenst.

NIET ELK TYPE EVEN GEWENST

Niet elk type is even gewenst. Elke tijd lijkt te vragen om andere accenten in het omgaan met dilemma's. Zo is het Ombudstype onder politieke vertegenwoordigers lang heel populair geweest, althans in een Zuid-Nederlandse cliëntelistische politieke cultuur, terwijl de Co-producent en de Uitdager momenteel in de literatuur luid bejubeld worden, maar onder Statenleden nog schaars zijn. De markante Uitdager is een heel boeiend type, waaraan het provinciaal vooral ontbreekt. Jammer, want de Uitdager maakt tongen los, doorbreekt taboes, agendeert, maakt nieuws, maakt verschil zichtbaar, bereikt veel burgers. Velen praten over dit type, weinigen gedragen zich ernaar.

IN HET PROVINCIEHUIS ZIJN GEEN STEMMEN TE HALEN

Statenleden moeten meer buiten het provinciehuis met burgers in gesprek gaan, stelling nemen en van daaruit agenderen. Joop van den Berg, directeur van de Vereniging

van Nederlandse Gemeenten, schreef een essay met als titel 'In het stadhuis zijn geen stemmen te halen'. Hij heeft gelijk. Wij trekken die stelling door naar 'In het provinciehuis zijn geen stemmen te halen'. Hoezeer het ook de taak van Statenleden is om deel uit te maken van het bestuurscollege dat Provinciale Staten heet, daar wordt het electoraal succes *niet* behaald, vooral omdat de kiezer niet hoort en ziet wat daar gebeurt, omdat een volksvertegenwoordiger daar maar heel kort kan spreken en aan de vergaderorde de hand moet worden gehouden. Geen enkel verkiezings- of kiezersonderzoek laat zien dat *in* het Provinciehuis de verkiezingen gewonnen worden. We bepleiten in het kielzog van de Evaluatiecommissie dat kandidaten voor Statenverkiezingen en herverkiesbare Statenleden, gezien de tijd waarin we leven en de beleidsvraagstukken, in hun zelfonderzoek *minder* oog hebben voor het genoemde Stavast-type, minder voor het Bestuurders-type, minder voor de Stoere Bestuurder en meer oog hebben voor de Uitdager, de Vragensteller, het Ombudstype, het Co-producent-type en eventueel het Verbinder-type. Onze stelling is: voor bestuurscentrische oplossingen moet minder plaats worden ingeruimd.

FRACTIES

Ook vanuit een fractie is te kijken naar politieke stijlen en dus naar typen. Een fractie heeft volgens ons een mix nodig van typen Statenleden. In een fractie hoort vooral plaats te zijn voor typen met kwaliteiten als de Politicus, de Uitdager, het Ombudstype en de Co-producent. Een fractie die slechts bestaat uit Bestuurders en Verbinders zal een grijs-gauwe fractie zijn die nu en in de nabije toekomst kiezers in elk geval niet aanspreekt en daardoor geen verkiezingen wint. We formuleren de hypothese dat diverse provinciale fracties van de VVD uit de periode 1994-1998 in het land niet geheel beantwoord hebben aan deze samenstellings- en functioneringsmaatstaf. Vermoedelijk geldt die stelling voor meerdere partijen.

LITERATUUR

Berg, J.Th. van den, *In het stadhuis zijn geen stemmen te halen*, VNG Uitgeverij, Den Haag, 1997.

Commissie Evaluatie Statenverkiezingen, *In Alle Staten*, Heerlen 2000 (Eindrapport, Samenvatting, Achtergrondstudies, CD-ROM)

Deijck, H. van, *Dilemma-dansen van een raadslid*, Tilburg 1999.

Janssen, J.I.H. en A.F.A. Korsten (red.), *Gemeenteraden kiezen*, Eburon, Delft 1995.

Janssen, J.I.H. en A.F.A. Korsten, 'Geografie van de kiezersopkomst', in: *Bestuurswetenschappen*, 1999 (a), nr.1, pp.63-90.

Kemenade, J. van, en C.Versteden, *Herkenbaar bestuur*, Haarlem 1999 (rapport).

Korsten, A.F.A. en J.I.H. Janssen, 'De Provinciale Statenverkiezingen van maart 1999', in: *Openbaar Bestuur*, maart 1999 (a).

Korsten, A.F.A. en J.I.H. Janssen, 'Het provinciebestuur in electoraal isolement. De Provinciale-Statenverkiezingen van maart 1999', in: *Bestuurswetenschappen*, april 1999 (b), nr.2, pp.159-189.

Korsten, A.F.A. en P.Tops (red.), *Lokaal bestuur in Nederland*, Samsom, Alphen 1999.

Korsten, A.F.A., 'Het Europese parlement gekozen?', in: *De Europese Gemeente*, jrg.34, 1999, nr.4, pp.2-7.

Schouw, G. en P.W. Tops, *Stijlen van besturen*, Atlas, Amsterdam 1998.

Staatscommissie-Dualisme en lokale democratie, *Dualisme en lokale democratie*, Samsom, Alphen 2000.

Vries, M.S. de, en A.F.A. Korsten, 'Ideologie bij lokale politici en ambtenaren', in: *Beleidswetenschap*, juni 2000.

Prof.dr. A.F.A. Korsten is hoogleraar bestuurskunde aan de Open Universiteit Nederland en de Universiteit Maastricht. Hij was voorzitter van de VVD-Evaluatiecommissie- Statenverkiezingen 1999 in Limburg, is eindredacteur van het rapport In Alle Staten (2000) en lid van de commissie-Bleker.

Dr. J.J. Schrijen is burgemeester van Venlo. Hij was voordien o.a. VVD-Statenlid en Gedeputeerde en lid van dezelfde VVD-Evaluatiecommissie.